

Pukovnik

dr EJUB KUČUK

Opresivne političke i vojne strategije savremenog društva

„Zadatak čovekoljubivog čoveka je da svetu pribavi blagodeti, a otkloni nesreće. Koje su dakle najveće među svim sadašnjim nesrećama u svetu? Velim da su nesreće u svetu napadi velikih država na male, uznemiravanje malih kuća od strane velikih, ugnjetavanje slabih od strane jakih, zloupotreba nekolicine od strane mnoštva, varanje naivnih od strane lukavih i preziranje poniženih od strane poštovanih.” (Mo Cu, kineski filozof, 479—381. godine pre naše ere)

Teorijsko-metodološko polazište

Osnovni cilj vojnog delovanja odavno je prestao biti eksterminacija. Čak i kada se njime uništavaju manje ili veće grupe ljudi to se, u krajnjoj instanci, ne čini zbog njih samih, nego zbog onih koji su živi i treba da žive. Ognjem i mačem prekraćen je život miliona ljudi. Pa ipak, taj broj nam ne izgleda veliki u komparaciji sa brojem onih koji su milenijumima živeli, i danas žive, pod pritiskom vojnog nasilja.

Reakcionarne snage savremenog društva aktivirale su svoju vojnu silu u očuvanju odnosa i institucija koji im omogućavaju povlašćeno mesto u raspodeli moći, vlasti i materijalnih bogatstava. Zabluda je misliti da je njihova politička kultura „kultura rata”.

Naprotiv, one žele mir; ali mir poniženih i potlačenih ljudi i naroda. Uspostavljanju takvog mira, koje ne isključuje vođenje rata, služe opresivne političke i vojne strategije vladajućih oligarhija savremenog društva.

Osnovna i skoro isključiva preokupacija tradicionalne strategije jesu oružane snage, njihova organizacija, tehnike i načela delovanja. One se smatraju odlučujućim činiocem ratovanja. Razbijanjem, odnosno neutralisanjem, oružanih snaga neprijatelja postiže se pobjeda. Jedan od tipičnih izraza ovakvog stanovišta jeste antenuklearno, teorijsko i doktrinarno, favorizovanje brzih rešenja u ratu (koncept „odlučujuće bitke” na primer). Njime se strategijsko mišljenje veštački odvaja od njegovog ishodišta, od socijalnih i političkih uslova u kojima određene strategijske koncepcije nastaju, društveno-političkih snaga čije interese one izražavaju, konteksta u kome se primenjuju, te stvarnih i mogućih posledica njihove primene.

Nasuprot takvom redukcionizmu, mi ćemo u našem razmatranju opresivnih strategija poći od klasnopolitičkih determinanti vojne sfere uopšte, a njene materijalne kulture i strategijskih koncepcija posebno. Zatim ćemo izložiti osnovna obeležja opresivnih vojnih strategija i doktrina i ukazati na njihovu ulogu u savremenom društvu.

Vojnu sferu kao celinu, i vojne strategije kao njene komponente, razmatraćemo sa stanovišta društvenih snaga koje se bore za socijalistički preobražaj društva. Pri tome ćemo nastojati da u različitostima vojnih oblika i strategijskih koncepcija ukažemo na ono što je, kako kaže Hegel, „jednaka nužnost u različitim formama” nezavisno od toga da li se oni proglašavali sredstvima borbe za „ljudska prava”, „nacionalni suverenitet”, vrednosti „slobodnog sveta”, ili za odbranu „socijalizma gde god je on ugrožen”. Ne poričući postojanje razlika između tih oblika i koncepcija, mi na njima nećemo insistirati. Jer, ostajanje na onome što je prolazno i nepovljivo nije odlika marksističkog, već pozitivističkog metoda.

U izlaganju se nećemo služiti već rasprostranjenim sintagma protagonist opresivnih vojnih strategija, u kojima se ispoljava njihov cinizam i antihumanizam, kao što su „humana oružja”, „poklapanje početnog perioda rata sa završnim”, vođenje „1,5” ili „2,5” rata itd. Dakle, odbacićemo sve one termine koji su *via facti* instrumenti jedne opresivne (političke i vojne) intencije.

Protagonisti socijalne opresije: hac lupi, hac canes¹

Savremeno ljudsko društvo karakterišu duboka previranja, krize i sukobi. Kao nikada ranije sučeljavaju se i sukobljavaju raznovrsne i protivurečne socijalne i političke snage unutar pojedinih društava i u međunarodnim razmerama. U osnovi tih sukoba su težnje za očuvanjem, odnosno stvaranjem, dve u filozofsko-antropološkom smislu oprečne civilizacije. Jedne tradicionalne, izgrađene na ekonomskoj eksploataciji i političkoj dominaciji, i druge, nastupajuće kojoj je svojstveno podružljavanje sredstava za proizvodnju i politička i ekonomska ravnopravnost i sloboda ljudi i naroda.

Nikada u svojoj istoriji tradicionalna civilizacija nije bila više ugrožena ekspanzijom težnji za bitno novim kvalitetima i prostorima ljudske slobode i jednakosti; nikada nije bio više ugrožen položaj vladajućih socijalnih grupacija i privilegovanih zemalja kao što je to danas, na pragu 21. veka. Ali, nikada u istoriji nije bio snažniji otpor tih grupacija stvaranju društva koje više odgovara ljudskim potrebama i mogućnostima. Nikada vladajućim snagama nisu bila na raspolaganju efikasnija sredstva koja omogućavaju da se progresivni hod čovečanstva spreči ili uspori i da se očuvaju i prošire osnove njihove socijalne moći. Prisvajanje rezultata tuđeg rada i pretvaranje ljudi i naroda u sredstva za sticanje bogatstva i moći njihova je vitalna strateška orijentacija.

Težnja da se uspostavi, održi i proširi dominacija nad ljudskim potrebama i sposobnostima ne predstavlja nov istorijski fenomen. Ona je jedna od bitnih karakteristika cele jedne civilizacije. Ono što je sasvim novo, jeste način na koji se ta težnja nastoji ostvariti. A taj istorijski novum jeste opresija koja je prevazišla nacionalne granice i nastoji da se konstituiše u svetski sistem.

Opresivne snage savremenog sveta, vlasnici krupnog kapitala (na prvom mestu finansijskog i vojnoindustrijskog) i otuđene birokratske grupe, stvorile su nova i intenzivirale neka stara sredstva ostvarivanja njihovih ciljeva. Na tlu klasnih i političkih suprotnosti došlo je do izuzetnog porasta moći i uticaja države. Blokowska podela sveta, kao eklatantan izraz nemoći čovečanstva da krupne međunarodne suprotnosti prevladava na demokratski način, bila je i ostala politički oblik i sredstvo epohe imperijalizma. I nezavisno od namera i ciljeva vojno-političkih blokova ili njihovog ovakvog ili

¹ S jedne strane vukovi, a s druge psi (Plaut).

onakvog legitimiziranja, oni neizbežno vode ograničavanju i ukidanju nezavisnosti naroda.

„Dokle god u međunarodnim odnosima”, pisao je E. Kardelj, „bude dominirala politika sa pozicije snage i sile, dotle će najsnažniji protagonisti takve politike težiti za hegemonijom nad drugim narodima i za 'sferama uticaja'. Štaviše, u datoj strukturi međunarodnih odnosa oni su na to prisiljeni čak nezavisno od svojih materijalnih interesa i bez obzira na *njihovu ideologiju*” (podvukao E. Kučuk). Govoreći o jednom i drugom bloku, odnosno o vojno-političkim savezima savremene epohe, E. Kardelj nastavlja: „Stoga mi najodlučnije odbacujemo oportunističke teorije ljudi slabih nerava koji govore da se ne treba suprotstavljati na izgled manjem zlu dok postoji na izgled veće zlo. Zlo je zlo, koje je veće, a koje je manje, o tome treba prosuđivati u konkretnoj političkoj praksi. Uvek je veće ono zlo koje se u datoj situaciji želi nametnuti sa više snage i sa većom agresivnošću”.²

Novi nacionalni i nadnacionalni tehnobirokratski vojno-politički oblici postali su prvorazredni institucionalni okviri i instrumenti održavanja ljudskog rada kao najamnog, čoveka kao podanika, ograničavanja i negiranja suvereniteta naroda.

Socijalna opresija je u neposrednoj funkciji ostvarenja tih ciljeva. Uspostavlja se ili se nastoji uspostaviti u nacionalnim, regionalnim i svetskim razmerama. Ne radi se o tri međusobno nezavisna nastojanja, već o komplementarnim delovima jedne celine — težnje da se stvori opresivni sistem planetarnih razmera. Unutrašnja opresija determiniše spoljnu (međunarodnu) i vice versa. Nastoji se uspostaviti svim sredstvima među kojima policijskoj špijunaži i naučno zasnovanoj vojnoj delatnosti pripada izuzetno istaknuta uloga.

U nacionalnim razmerama stvoren je do sada nepoznati tip „istorijskog birokratskog društva”.³ Najpotpuniji izraz njemu svojstvene socijalne kooperacije⁴ jeste autoritarna država nacionalne

² E. Kardelj: *Revolucija i vojna misao*, Beograd, 1979, Vojnoizdavački zavod i dr., str. 383, 385, 386.

³ Eisenstadt, S. N.: *The Political Systems of Empires*. — New York, 1963; p. 524, Cit. prema: Le concept d'empire, sous la direction de M. Duverger, Paris, Presses univ. de France, 1980, p. 6.

⁴ Podsetimo se da je H. Spenser izgradio svoju čuvenu dihotomiju na industrijski i militantni tip društva na osnovu obeležja njima svojstvene socijalne kooperacije. Kod prvog je dobrovoljna dok je kod drugog prisudna. Detaljnije videti: H. Spenser: *Principles of Sociology*. — New York, D. Appleton and Co., 1986, II. Ili: War, *Studies from Psychology, Sociology and Anthropology*, Eds. Bramson L. and Goethals, W.G., New York/London, Basic Books, Inc. Publishers, 1964, p. 291—308.

bezbednosti koja počiva na strogoj tajnosti, te nemoći i pokornosti građana. U njoj je narod isključen iz odlučivanja o bitnim uslovima svoga života i rada uključujući i vlastitu biološku egzistenciju. Moderna država se kvalifikuje kao „garnizonska država”, u kojoj dominantnu ulogu imaju „specijalisti za vojno nasilje”⁵ a o modernom društvu se govori kao o „garnizonskom društvu”⁶ u kojem odlučujući uticaj imaju mešovite vojne i civilne birokratske i tehnobirokratske socijalne grupacije. Radi se, dakle, o daleko izraženijoj eroziji demokratskih odnosa i institucija savremenog društva, od one koju implicira „vojnoindustrijski kompleks” (povezivanje vojnog establišmenta i industrije naoružanja). Jer, uticaj međusobno povezanih militantnih oligarhija proširio se od vojne i privredne na sve osnovne sfere društvenog života. One su postale najmoćniji organizator i regulator naučnoistraživačkog rada, tehničkog i tehnološkog razvoja. Snažno utiču na ideološku sferu, radničke sindikate i političke partije. U uslovima kada su vojni zahtevi postali osnovni sastojak spoljne i unutrašnje politike, nosioci političke, vojne i privredne moći i vlasti postali su toliko međuzavisni a njihovi interesi komplementarni, da je tradicionalna koncepcija demokratske civilne kontrole (tamo gde je bila razvijena) izgubila svaki značaj. Stvoren je moćan „političko-ideološko-vojnoučno-tehnološki kompleks”⁷ izrazito birokratski strukturiran, u čijim okvirima posebnu ulogu i značaj ima vojnobirokratski kompleks. U održavanju i razvoju, vladajućim oligarhijama odgovarajućih odnosa i institucija, u nacionalnim i međunarodnim razmerama, sve je naglašenije oslanjanje na vojnu organizaciju države, na njenu permanentnu pripravnost i razvoj naoružanja. Stvorena je birokratska, na nauci zasnovana, ideologija nacionalne bezbednosti. Vojna nauka teži da postane transnacionalna

⁵ Harold Lasvel je još 1937, a zatim 1941. godine razmatrao mogućnost pojave „vojne države” na tadašnjem stepenu tehničko-tehnološkog i društvenog razvoja. U tom kontekstu, on je tvrdio da će vojnici, koji će imati dominantnu ulogu u modernom tehniciziranom društvu, odnosno u „garnizonskoj državi” biti vrlo različiti od tradicionalnih oficira. Prema njemu specijalisti za vojno nasilje modernog doba uključuje u njihovo obrazovanje mnoga znanja koja su tradicionalno bila svojstvena samo civilnim upravljačima. Godine 1962. on preispituje svoje, dve decenije stare, hipoteze. Interesantno je istaći da se R. Aron nije složio sa njegovim nazovima. Detaljnije videti u: H.D. Lasswell: The Garrison State, The American Journal of Sociology, XLVI, 1941, p. 455—468; H.D. Lasswell: Sino-Japanese Crisis: The Garrison State versus the Civilian State, China Quarterly, XI, 1937, p. 643—649; H.D. Lasswell: The Garrison State Hypothesis Today, u S.P. Huntington (Ed.): Changing Patterns of Military Politics, New York, 1962, p. 51—70; R. Aron: Remarks on Lasswell's „The Garrison State”, Armed Forces and Society, № 3, Spring 1979, p. 347—360.

⁶ V.K. Dibble: *The Garrison Society*. — New University Thought, No. 5, 1966/1967.

⁷ D. Senghaas: *Rüstung und Militarismus*. — Frankfurt, 1972, s. 14.

ideologija. U vojnu organizaciju države uključuju se, posredno ili neposredno, sve snage i potencijali društva. Međutim, to nije manifestacija oživljavanja ideje o naoružanom narodu. Naprotiv, to je njena negacija. To je izraz moći Leviatana na kraju dvadesetog veka. Koliko je Engels bio u zabludi kada je tvrdio da moderna vojna organizacija, svojim pukim povećanjem, može postati prvo-razredan socijalni posrednik izgradnje demokratskog (socijalističkog) društva!

Geneza ovih opresivnih sistema ne proističe samo iz težnje da se ublaži strukturalna kriza kapitalizma, odnosno da se obnovi hegemonija neokapitalizma. Oni su isto tako proizvod birokratskog etatizma u socijalističkim zemljama. Može se reći da su ti sistemi u socijalističkim zemljama, u kojima je birokratija preuzela sve funkcije vladajuće klase, potpunije autoritarno strukturirani, mada primitivniji, birokratski socijalni oblici nego u uslovima kapitalizma. To me nesumnjivo, pored interesa i težnji otuđene birokratije, vrlo mnogo doprinosi autoritarno političko i kulturno nasleđe tih zemalja, spoljne opasnosti i drugi činioci.⁸

Iz same prirode tih sistema proističe težnja ka uvećanju moći. Cui plus viciet quam par est, plus vult quam licet.⁹ Ona je u izravnoj zavisnosti od snage njihovih protagonista. Odnosi subordinacije i superordinacije uspostavljeni među zemljama članicama vojno-političkih blokova u neposrednoj su funkciji očuvanja i uvećanja moći njihovih predvodnika, odnosno vladajućih oligarhija supersila. Danas su te oligarhije proširile njihov uticaj daleko van granica svojih zemalja.

Jedna od bitnih karakteristika političkog života savremenog društva jeste težnja da se društveni život malih i srednjih zemalja podredi interesima suprotstavljenih blokova. Svet je podeljen na

⁸ Jugoslovenskim marksistima pripada velika zasluga, a na prvom mestu J.B. Titu i E. Kardelju, što su prvi ukazali na opresivnu prirodu (spoljnu i unutrašnju) otuđene birokratije u savremenom socijalizmu. U tom kontekstu izuzetnu vrednost imaju njihova razmatranja „svemoćne birokratske kaste” (Tito), obeležja „državno-kapitalističkog birokratskog sistema” (Tito), „birokratskog despotizma” i birokratsko-despotskih političkih sistema” (Kardelj), zatim, njihovih međunarodnih izraza u vidu „imperijalističkog ekspanzionizma”, odnosno „imperijalističke politike” (Tito), uslova stvaranja i obeležja blokova, odnosa socijalizma i nasilja i dr. Detaljnije videti u: J.B. Tito: *Borba za socijalističku demokratiju*, tom V, Beograd, Kultura, 1953, str. 228, 425; tom VI, ibidem, 1955, str. 259—273; J.B. Tito: *Borba za mir i međunarodnu saradnju*, tom VII, Beograd, Kultura, 1956, str. 91—92, 133—231; tom VIII, ibidem, 1957, str. 155, 206; tom IX, ibidem 1957, str. 29. E. Kardelj: *Revolucija i vojna misao*, Beograd, 1979, Vojnoizdavački zavod i dr., str. 382—387, 390—393, 398—399, 418, 454—455, 489—501, 504, 507.

⁹ Kome je više dopušteno nego što je pravo, hoće više nego je dopušteno (Publilius Syrus).

interesne sfere, „plave”, „crvene” i „sive” zone. Odnosi među narodima i državama, raznovrsni aspekti ekonomskog, političkog i tehnčko-tehnološkog razvoja savremenog društva interpretiraju se, pre svega, sa stanovišta vojnih i političkih interesa polarizovanih oligarhija. U ranijim istorijskim periodima sukobi između država različitih kontinenata, pa čak i jednog kontinenta, bili su relativno nezavisni. Danas je, međutim, aktiviranje jednog sukoba, nezavisno gde se on zbiva, u manjoj ili većoj funkciji drugih sukoba, a pre svega sukoba supersila i vojnih blokova. Nacionalne državne zajednice uključene u njihovu sferu uticaja prestaju da budu slobodni i pravno-pravni subjekti uređivanja svojih odnosa sa spoljnim svetom. U ekstremnim slučajevima one postaju provincije imperije kojima se upravlja iz jednog centra. U takvim slučajevima, demokratski vaspitanom čoveku se čini da je prošlo vreme nezavisnosti pojedinih naroda, te da je ideju nezavisnosti potrebno staviti u muzej.

Na pragu 21. veka vladajuće oligarhije supersila ne zadovoljavaju se više samo uticajem u njihovim ranije priznatim zonama. One žele da ga prošire na ceo svet. A otud proističe njihova dosad nepoznata međusobna kompeticija. Ponekad se čini da će ona dovesti do katastrofalnih posledica za celo čovečanstvo. Međutim to je privid i zabluda. Ona, zapravo, ima instrumentalnu ulogu u potčinjavanju ljudi i naroda. Jer vladajuće oligarhije supersila ne vode, u krajnjoj instanci, „rat” jedna protiv druge. One ga, prvenstveno, vode protiv svojih podanika, saveznika, te naroda širom sveta. Njihov cilj nije uništenje one druge i osvajanje njene teritorije. Odnos snaga među njima je, uostalom, takav da je nemoguće da jedna pobedi drugu. A kad bi to i bilo moguće to ne bi bilo u interesu nijedne od njih. One, zaista, ne žele međusobni rat. Jer, rizici i posledice koje on podrazumeva u izrazitoj su suprotnosti sa egoističkom i posesivnom prirodom vlasnika krupnog kapitala i birokratije. U tom smislu one su miroljubive društvene snage par excellence. Međutim, njima su potrebni stanje stalne međunarodne napetosti, stanje permanentne ratne pripravnosti, mora rata i stanje duha koje odgovara ratnom stanju; potrebna im je oštra kompeticija, bez kraja i pobede. Dokle god su u takvom stanju one podržavaju jedna drugu. Bez toga njihovo postojanje je nezamislivo. Stoga su kako „ideološki” tako i „represivni aparati države” više nego ikada angažovani u stvaranju stavova, mišljenja i osećanja njihovih podanika i saveznika o tome da su zemlja, savez i vrednosti socijalnog poretka ratom ugroženi, dakle u životnoj opasnosti. Kad se razviju oni postaju ishodišta legitimiteta za ustupanje celokupne vlasti maloj društvenoj grupi. Oligarhijska vladavina počinje se, u tom kontekstu, shvatati kao prirodan i neizbe-

žan uslov da se ostane u životu. Oni su, takođe, u neposrednoj funkciji održavanja blokovske discipline i uključivanja u blokovske okvire ljudi i naroda širom naše planete.

Takvo ponašanje vladajućih oligarhija u međunarodnim odnosima determinisano unutrašnjim potrebama, povratno deluje na strukturiranje društvenih odnosa i procesa u nacionalnim okvirima. Unutrašnji totalitarizam pothranjuje totalitarizam u odnosima između država i naroda, i obratno. Oni su dve strane jedinstvenog opresivnog sistema savremene epohe koji nastoje da uspostave i održe vladajuće oligarhije supersila.

Nužno je reći da se ovde radi o tendencijama stvaranja, a ne o čvrsto konstituisanom sistemu. Njima se suprotstavljaju progresivne snage širom sveta a među kojima i pokret nesvrstanih zemalja. Od efikasnosti njihove borbe umnogome zavisi stepen realizacije opresivnih težnji birokratsko-vlasničkih grupa.

Imperijalističke težnje oduvek su bile povezane sa jakim vojnim organizacijama. Velike države i njihovi savezi retko su stvarani dobrovoljnim udruživanjem i povezivanjem, a najčešće ognjem i mačem. Vojske su, međutim, bile ne samo prvorazredan instrument njihovog nastajanja već i njihovog održavanja.

Podsetimo se uloge konjice Asirije i Perzije, zatim, Arapa i Mongola. Organizacija rimske legije omogućila je stvaranje rimske imperije. Armije francuske revolucije stvorile su Napoleonovo, a armije kapitalističke Evrope ogromno kolonijalno carstvo.

Jedna od istorijskih originalnosti našega doba koju nije moguće situirati u okvire tradicionalne nacionalne države, jesu džinovske, nadnacionalne vojne organizacije u kojima političke i vojne oligarhije supersila imaju dominantnu ulogu.¹⁰ Njihova opresivna uloga i opresivne mogućnosti su bez presedana u istoriji.

¹⁰ O obeležjima tih organizacija, njihovoj realnoj ulozi i racionalizaciji te uloge videti u sledećim delima: The Warsaw Pact: Political Purpose and Military Means, Eds. Clawson W.R. and Kaplan S.L., Vilmington, 1982; Lewis, J. Villiam: The Warsaw Pact: Arms, Doctrine, and Strategy, Cambridge, Massachusetts, 1982; Brulé, Jean-Pierre: Demain ... L'armée soviétique, Paris, Copernic, 1978, p. 251—274; Scott, F.H. and Scott F.W.: The Armed Forces of the USSR (Second edition, revised and updated), London, RUSI, 1981, p. 201—209; Dialektika internacional'nogo v scijalističeskom obščestve, Moskva, Izd. Nauka 1981 str. 313—325; Organizacija varšavskogo dogovora (Dokumenty i materijaly 1955—1980), Moskva, Izd. polit. literatury, 1980; NATO After Thirty Years, Eds. L.S. Kaplan and R.W. Clawson, Wilmington, 1981; Girardet, R.: Problemes contemporains de defense nationale, Paris, Dalloz, 1974, p. 123—211; i druga dela. Treba istaći da postoji zapanjujuća sličnost (u stvari postoji realna istovrsnost) organizacione strukture NATO i Varšavskog ugovora. O tome videti razmatranje H. Paris: Stratégies soviétique et américaine, Paris, Stratégique, 1980, p. 48—58.

Stvorena je kvalitativno nova materijalna kultura vojne opresije. Razvoj nauke i tehnologije, tačnije pretvaranje njegovih rezultata u sredstva nasilja, doveo je do revolucije u vojnoj sferi. Nezapamćen napredak postignut je ne samo u razvoju i proizvodnji oružja za masovno uništavanje već i konvencionalnog oružja. Zahvaljujući tome, destruktivni efekti ovih drugih približavaju se efektima nuklearnog oružja male snage. Ubrzano se radi na dosad nepoznatim sredstvima razaranja i uništavanja. Otpočela je proizvodnja oružja za rat u kosmosu. Izviđanje i špijunaža iz vasijskih prostranstava naša su svakodnevnica. Elektronika je postala vrlo značajna komponenta mnoštva borbenih tenhičkih sistema i jedan od odlučujućih činilaca uspeha u vojnom delovanju. Elektronsko ratovanje postalo je stvarnost.

Polazeći od svojih interesa i ciljeva, s jedne, i organizacionih i materijalno-tehničkih obeležja vojne delatnosti, s druge strane, vladajuće oligarhije savremenog sveta su stvorile vojne strategije i doktrine nepoznate u istoriji.

Vojne strategije i doktrine

Kvalitativne promene u materijalnoj kulturi ratovanja, i vojne opresije uopšte, uslovile su prevazilaženje Klauzeviceve definicije strategije¹¹ i njegovog shvatanja rata kao produženja, odnosno sredstva, politike. Demonstracija sposobnosti za vođenje rata, odnosno pretnja svetskim nuklearnim ratom, postala je sredstvo politike. Strah je oduvek bio značajno, a u naše doba prvorazredno je oružje. Na saznanju o katastrofalnim efektima upotrebe savremenog oružja, odnosno efekata koji se stvaraju pretnjom njihove upotrebe, izgrađene su strategijske koncepcije zastrašivanja, ucenjivanja i stvaranja međunarodne napetosti. Njihovom realizacijom vladajuće oligarhije supersila obezbeđuju uslove za učvršćenje i proširenje svoje vladavine.

Neposredno posle II svetskog rata SAD, koje su tada jedine raspolagale nuklearnim oružjem, definišu strategiju „masovne nuklearne odmazde”. Cilj je jasan i nedvosmislen: onemogućiti širenje uticaja SSSR-a, kojeg smatraju centrom svetskog komunizma, suz-

¹¹ U svom čuvenom delu „Vom Krieg” Klauzevic je pisao: „... die Strategie (ist) die Lehre vom Gebrauche der Gefechete zum Zwecke des Krieges” (Strategija je veština upotrebe bitaka u funkciji postizanja ratnog cilja). Ovakvo određenje strategije implicira stav da rat ne može biti jedan kratkotrajni akt. Destruktivna moć nuklearnog oružja upravo to omogućava.

biti revolucionarne i oslobodilačke pokrete u svetu i sprečiti eroziju kapitalizma uopšte. Vojnom ponašanju kojim bi se ugrozili interesi SAD i zapadnog sveta predviđa se odgovor u vidu masovnih nuklearnih udara po teritoriji SSSR-a.

U nedostatku nuklearnog oružja SSSR se oslanja na jake konvencionalne snage kojima nastoji da poveća pokretljivost i udarnu moć. Njihove borbene mogućnosti i blizina zapadnoj Evropi bili su od stratejskog značaja u globalnom odnosu vojne moći. Realna i potencijalna efikasnost tih snaga učinila ih je prvorazrednim sredstvom odvrćanja.

Nastaje nezapamćena vojna konfrontacija. Rasplamsava se hladni rat. Izgledalo je kao da će čovečanstvo svakog časa ući u nuklearni rat. Pa ipak, nije došlo ni do najbanalnijeg oružanog sukoba između polarizovanih oligarhija supersila. Naprotiv, one su pomagale jedna drugu u učvršćivanju i proširenju dominacije u njihovim interesnim sferama.

SAD vojno interveniše u istočnoj i jugoistočnoj Aziji, na Srednjem istoku i u oblasti Kariba. Na ove intervencije SSSR nije vojno reagovao. Staljinovoj birokratiji učinjena je ogromna usluga kvalifikovanjem SSSR-a centrom svetskog komunizma. Ono joj je, kao hladni rat u celini, stvorilo izuzetne uslove da se učvrsti na vlasti, da ojača svoju kontrolu nad narodima istočne Evrope, da razvija intenzivnu aktivnost na stavljanju komunističkih partija Evrope i Azije (ili njihovih delova) u službu ostvarenja sopstvenih međunarodnih političkih planova, te da borbu naroda kolonijalnih poseda tretira kao „rezervu proleterske revolucije”.¹²

Strategija „masovne nuklearne odmazde” nije davala željene efekte u situaciji kada je i SSSR bio u posedu nuklearnog oružja i kada se ubrzao proces političke emancipacije naroda Azije, Afrike i Latinske Amerike.

Od ove strategije i strategije „graduiranog zastrašivanja” prešlo se šezdesetih godina na strategiju „elastičnog odgovora”. Njena „elastičnost” izraz je procene da svetski rat može početi primenom konvencionalnih sredstava, te da oružane snage naoružane tim sredstvima treba da neutrališu prvi udar protivnika. Ako se njegov napad produži, prišlo bi se selektivnoj primeni nuklearnog oružja — prvo taktičkog, a zatim srednjeg dometa i, na kraju, stratejskog. U

¹² Mnogi revolucionarni i oslobodilački pokreti daleko bi se teže održali, a ishod njihove borbe bio bi doveden u pitanje, da nije bilo materijalne pomoći koju im je pružao SSSR. Međutim, sama ta pomoć je izazvalo protivurečna sa stanovišta ostvarenja krajnjih ciljeva njihove borbe.

poslednjem slučaju bili bi izloženi odmazdi najveći gradovi na protivnikovoj teritoriji. Ovaj koncept je, u osnovi, i danas strategija SAD pod nazivom strategija „realističkog odvrćanja”.

Početak šezdesetih godina SSSR je već toliko uvećao raketno-nuklearne snage da je svojim stratezijskim bombarderima i raketama mogao da dostigne teritoriju SAD. Tada je za njega raketno-nuklearno oružje predstavljalo osnovnu vojnu snagu. Rat koji bi mu bio nametnut bio bi opšti nuklearni rat u kojem bi konvencionalne snage imale neznatnu ulogu. To prenatlažavanje uloge raketnog nuklearnog oružja trajalo je sve do sedamdesetih godina. A to je doba kada je SSSR sa SAD uspostavio nuklearnu ravnotežu.

Vojnostrategijske koncepcije na obe strane predviđaju povećanje i savremenije tehničko opremanje klasičnih i nuklearnih vojnih snaga, pre svega dalje usavršavanje nuklearnog oružja različite razorne moći i sredstava za njihovo prenošenje i lansiranje. To je, u stvari, bio izraz nastojanja da se primena vojne sile učini efikasnijom u ostvarenju imperijalističkih i hegemonističkih ciljeva, a da se pri tome ne rizikuje izbijanje opšteg nuklearnog rata. U skladu s tim, menja se struktura oružanih snaga. Stvaraju se snage koje su prilagođene potrebama vođenja ograničenih ratova različitog obima i intenziteta, uključujući i one u kojima se koristi taktičko nuklearno naoružanje. Pored njih, u prvoj polovini šezdesetih godina počinje ubrzana izgradnja stratezijskih nuklearnih snaga.

Strategijskom i taktičkom nuklearnom oružju pridružila su se krajem 70-tih i početkom 80-tih godina, nuklearna borbena sredstva operativno-strategijske namene, odnosno srednjeg dometa (SS-20, peršing-2 i krstareće rakete). Njihovim raspoređivanjem povećan je nuklearni kapacitet na evropskom ratištu za stotine novih megatona. Ranije su SAD mogle nanositi nuklearne udare SSSR-u sredstvima dometa preko 5.500 km raspoređenim na matičnim teritorijama i okeanskim prostorima. Sada to mogu činiti i sredstvima dometa do 2.000 km raspoređenim na teritorijama savezničkih zemalja Evrope i sa četiri puta manje vremena potrebnog za let ubojne glave do cilja. Ovu vrstu stratezijske prednosti SAD Sovjetski Savez mora da kompenzira dovodenjem odgovarajućih podmorničkih snaga u atlantske i pacifičke vode, ili da je svojim preventivnim dejstvima potpuno eliminiše.

U koncepcijama nuklearnog ratovanja izuzetan značaj pridaje se satelitima. Njihova uloga se, pre svega, manifestuje u pravovremenom upozoravanju o lansiranju neprijateljevih projektila i obezbeđenju preciznih informacija o stanju i rasporedu njegovih snaga uopšte, navođenju bombardera, podmornica i projektila. Za-

jedno sa postignućima u istraživanjima veštačke inteligencije sateliti su doveli do revolucionarnih promena u brzini i kvalitetu procene situacije na ratištu i vojištu, kao i rukovođenju i komandovanju jedinicama.

Svetski nuklearni rat je danas manje verovatan, ali je mogućan. To je zvanično strategijsko shvatanje na obe strane. Pored toga, smatra se da je moguće voditi ograničeni nuklearni rat uz upotrebu taktičkog nuklearnog oružja i nuklearnog oružja srednjeg dometa. Kakva je zabluda čak i pomisliti na mogućnost pobede u takvom jednom ratu!

Trka u naoružanju već se odavno prvenstveno ne vodi u pukom kvantitativnom povećanju raketa, već se prementila u područje naučnih i tehnoloških kvaliteta (MIRV). I ne samo to. Dostignuća naučnog i tehničko-tehnološkog progressa stavljena su u funkciju ratovanja u kosmosu. Kosmički prostor koristi se ne samo za izviđanje, osmatranje, navođenje, komandovanje i vezu, meteorološko obezbeđenje, elektronska dejstva i sl. već, perspektivno, i za borbena dejstva (pored kopna, mora i vazduha). Njihovi bitni sadržaji su: prvo, protivsatelitska dejstva čiji je cilj uništavanje ili ometanje i zaslepljivanje protivničkog satelitskog sistema, a zaštita sopstvenog i, drugo, protivraketna balistička odbrana, oružjima sa usmerenom energijom, čiji je cilj uništavanje protivničkih interkontinentalnih balističkih raketa u toku leta, od momenta lansiranja do stizanja na cilj (najniža dozvoljena visina je 15 km).

Novi strategijski koncept SAD, tzv. strategijska odbrambena inicijativa, zasniva se ne samo na ofanzivnim nuklearnim sistemima i njima odgovarajućoj strategiji odmazde već i na odbrambenim kosmičko-zemaljskim komponentama zasnovanim na najnovijim naučno-tehnološkim dostignućima. On ozbiljno pretil narušavanju ravnoteže između supersila sa svim posledicama koje ono implicira.

Povećanje destruktivne moći konvencionalnog oružja dovelo je do toga da je ono jednim delom preuzelo ulogu koju je nekada imalo nuklearno oružje. Smatra se da je ne samo moguće izvoditi konvencionalna borbena dejstva do izvesnog stepena, da bi se onda prešlo na upotrebu nuklearnih sredstava, već da je moguće duže vreme voditi konvencionalni rat bez efektivne upotrebe nuklearnog oružja. Ovde je reč o ratu koji bi se vodio između osnovnih vojno-političkih grupacija supersila. Strategijske i doktrinarne koncepcije pripreme za takav rat i projekcije njegovog vođenja daju mu obeležja „konvencionalnog deterenta”.

Sa strategijom „elastičnog odgovora” i prekidom u prenatlašavanju uloge raketno-nuklearnog oružja izuzetna pažnja se na obe

strane poklanja izgradnji konvencionalnih vojnih snaga. Preduzimaju se značajne mere u njihovom organizacijsko-formacijskom uobličavanju i strukturiranju, obuci i vaspitanju njihovog sastava i održavanju visokog stepena njihove borbene gotovosti. Favorizuju se izrazito ofanzivne operativne doktrine u njihovom angažovanju („vazdušno-kopnena bitka”¹³ i „operativne manevarske grupe”¹⁴).

U težnji da se konvencionalnim oružjem što efektnije uništavaju neprijateljeve snage, u vojnoj doktrini i strategiji NATO razvila se koncepcija „dubokog udara” koja je čvrsto ugrađena u američku doktrinu „vazdušno-kopnene bitke”. Ona predviđa uništavanje tih snaga na prostorima gde njihova operacija počinje, odnosno uništavanje njihovih ešelona u dubini borbenog rasporeda spremnih za uvođenje u borbu. Njena realizacija uključuje, takođe, udare po vazduhoplovnim bazama, aerodromima, oklopnim jedinicama u drugom i trećem ešelonu, rezervama, komandnim mestima, skladištima i drugim važnim objektima u zahvatu zone dejstva neprijateljevih snaga i dublje.¹⁵

Vazdušno-kopnenom bitkom, odnosno uvođenjem operativne manevarske grupe u napadni operativni poredak, uz intenzivna vazdušnodesantna i protivelektronska dejstva, nastoje se stvoriti što povoljniji uslovi za prenošenje snažnih akcija na teritoriju protivnika od samog početka ratnih dejstava. Oni, takođe, impliciraju izvođenje istovremenih borbenih dejstava, i to istog intenziteta, na liniji fronta i po celoj dubini obostranog operativnog rasporeda. Ono što je pri tome posebno značajno istaći jeste novi način korišćenja vazdušnog

¹³ O obeležjima vazdušno-kopnene bitke videti detaljnije u sledećim naslovima: Gessert, R.: *L’AirLand Battle et le nouveau debat doctrinal dans L’OTAN*, Defense nationale, 40 (1984), p. 89—104; Heslin, John G.: *The AirLand Battle — A Winning Combination*, United States Army Digest, 30 (1984), 1, Jan., p. 38—41; Christopher, Ch. E.: *AirLand Battle Doctrine — into the 21-st Century*, Military Technology, 8 (1984), 6, Sept., p. 59—67; Rybicki, John R.: *Emerging Technologies and the AirLand Battle*, Military Technology, 8 (1984) 10, Oct., p. 25—30; Volobuev, V., i Nikolaev, N.: *Vozdušno-nazemna operacija*, Zarubežnoe voennoe obozrenie, (1984) 7, jul, s. 29—35; Lvoerckij, A., i Potašev, V.: O koncepciji „vozdušno-nazemnoj operaciji”, Vestnik protiv-vozdusnoj oborony, (1984) 8, avg., s. 76—78.

¹⁴ O preteći, obeležjima i ulozu sovjetske operativne manevarske grupe videti detaljnije u: Bellamy, Chris: *Antecedens of the Modern Soviet Operational Manoeuvre Group — OMG, RUSI — Journal of the Royal United Services Institute for Defence Studies*, 129 (1984) 3, Sept., p. 50—58.

¹⁵ Teorijski posmatrano ideja „dubokog udara”, kao ni koncept „napada na snage iz dubine” (FOFA), nije originalna. Još tridesetih godina razvijena je u SSSR-u, kako nas upoznaje pukovnik Bonderenko, teorija „dubokog boja i duboke operacije” (Videti: Marksistisko-leninskoe učenje o voine i armiji, Pod. red. D.A. Volkogonova, Moskva, Voenizdat, 1984, str. 282). U kontekstu savremenog vojnotehničkog razvoja, međutim, ove koncepcije, odnosno njihove potencijalne realizacije, predstavljaju sasvim novi vojni kvalitet.

prostora neposredno iznad zemlje, na malim visinama, i njegov odnos prema kopnu. Korišćenje ovog prostora za dejstva krstarećih raketa, let novih vatrenih sistema, dejstva helikoptera i aviona, a u neposrednom, bliskom sadejstvu sa oklopnim i mehanizovanim snagama daju projekcijama borbe kvalitativno nova, jedinstvena, kopneno-vazдушna obeležja.

U evropskoj vojnoj konfrontaciji konvencionalne snage supersila i blokova imaju, navodno, zadatak da odvrte jedni druge naglašavanjem pretnje da će se izvršiti uzvratni napadni odgovor protiv onog koji je započeo ofanzivu. Takvu ulogu odvrćanja imale su ranije strategijske nuklearne snage. Ističe se da strategija „konvencionalnog uzvratnog ofanzivnog odgovora” NATO (ili „konvencionalna odmazda”), čiji je cilj istočna Evropa, treba da doprinese odvrćanju eventualnog sovjetskog napada na zapadnu Evropu.

Razvoj konvencionalnog oružja i na njemu zasnovanih strategijskih koncepcija determinisali su izuzetno značajne promene u obeležjima napada i odbrane i njihovom međusobnom odnosu. U ranijim ratovima na napad se odgovaralo odbranom. Odbrana, u različitim vidovima i modalitetima, izvođena je do momenta kada se procenilo da je napadna moć protivnika osetno opala, i tada se prelazilo u napad. Novi strategijski koncept pravi značajnu razliku između „konvencionalnog protivnapada” i „konvencionalnog uzvratnog napada”. Protivnapad treba da počne kada se zaustavi napad neprijatelja, kada se snage pregrupišu i pripreme da izbace protivnika sa teritorije koju je zaposeo. „Konvencionalni uzvratni napad” trebalo bi da se preduzme odmah nakon početka protivnikovih dejstava, bez obzira na to da li je njegova ofanziva zaustavljena ili nije. Protivnapad se, dakle, preduzima posle završetka neprijateljeve ofanzive, a uzvratni napad počinje u isto vreme kada i protivnikova ofanziva.¹⁶

Takav odnos između napada i odbrane, proistekao iz krupnih promena u materijalnoj i duhovnoj kulturi ratovanja, pokazuje da tzv. konvencionalno ratovanje u stvari nije konvencionalno, već njegova dosad nepoznata vrsta. Taj mu atribut, međutim, dajemo u nedostatku boljeg. Sa njegovim potencijalnim destruktivnim posledicama ozbiljno računaju vladajuće oligarhije supersila u ostvarenju njihovih opresivnih aspiracija.

U pedesetim i šezdesetim godinama ovoga veka SSSR je koristio svoju vojnu snagu u funkciji pretnje suprotnom bloku, a

¹⁶ Detaljnije videti u: The Strategic Imperative: New Policies for American Security, Ed. S.P. Huntigton, Ballinger Publishing Company, Cambridge, Massachusetts, 1982, p. 21—32.

efektivno protiv svojih saveznika. U ovom drugom slučaju SAD se nisu mešale, budući da je vojna sila primenjena na priznatom i jasno definisanom području interesa i uticaja Sovjetskog Saveza. U isto vreme, SAD su vojno intervenisale u mnogim delovima sveta. Reakcija SSSR-a na ove intervencije imala je propagandno-politička, a ne vojna obeležja. U osamdesetim godinama, međutim, situacija se bitno izmenila. Stara područja, jasno određenih, međusobno priznatih, interesnih sfera i sfera uticaja su nedovoljna. Supersile definišu njihove interese globalno. Opadanje moći i uticaja jedne od njih smatra se uslovnom za povećavanje moći i uticaja druge. Kroz tu optiku se posmatraju ekonomski, politički i kulturni odnosi i procesi savremenog sveta. Pojedine nezavisne zemlje i regioni sveta počinju se eksplicite ili implicate tretirati kao područja od vitalnog značaja za ovu ili onu supersilu. Dolazi do preklapanja i sukobljavanja njihovih interesa na širokom prostranstvu zemalja trećeg sveta. U ovim uslovima, uspešno vojno angažovanje jedne supersile u jednom području sveta smatra se poremećajem globalne ravnoteže i kao takvo legitimizira vojno angažovanje druge na drugom kraju sveta. Time se nastoji uspostaviti narušena ravnoteža (konceptija uzajamno povezanih vojnih aktivnosti).

Nerazvijene zemlje, zbog mnogih tradicionalnih i aktuelnih protivurečnosti, poprišta su izrazite političke nestabilnosti. One su pozornica državnih udara i vojnih pučeva, pobuna, ustanaka i međudržavnih oružanih aktivnosti sa progresivnim i reakcionarnim obeležjima. Pobeda jednih, a poraz drugih sudionika u tim sukobima nema samo nacionalni ili regionalni značaj. Te pobede i porazi izuzetno su značajni za ceo svet, pa i za vladajuće oligarhije supersila. Stoga je adekvatno reagovanje na izazove koje implicira nestabilnost zemalja trećeg sveta od prvorazredne važnosti za njihove imperijalne težnje. Stvaranje vojne strategije za njihovo ostvarenje logična je posledica takvog reagovanja.¹⁷

Supersile su životno zainteresovane da očuvaju i prošire njihove i naruše protivničke saveze, da pod svoju kontrolu stave strategijske pomorske puteve, da osiguraju prilaz pomorskim i vazduhoplovnim bazama značajnim za njihove vojne aktivnosti, te da onemoguće protivničkoj strani prilaz tim bazama. Razmeštaj kopnenih, pomorskih

¹⁷ Američki stratezi, ukazujući na potrebu izgradnje ove strategije, smatraju da su SAD razvile teoriju ograničenog rata i protivpobunjeničkih dejstava. Međutim, malo pažnje, smatraju oni, posvećeno je strateškim implikacijama državnih udara, vojnih pučeva i sovjetske vojne intervencije u trećem svetu. Videti detaljnije u: *Lessons from an Unconventional War. Reassessing U.S. Strategies for Future Conflicts*, Eds. Hunt, R.A. and Shultz, R. H., New York, Pergamon Press, 1982, p. 191—227.

i vazduhoplovnih snaga, stokova naoružanja i vojne opreme u područjima nerazvijenih zemalja ima, u tom kontekstu, poseban značaj.

Neposredno sredstvo realizacije ove strategije su snage za brze vojne intervencije. To su intervidovski sastavi namenjeni za angažovanje u osetljivim delovima sveta. Pored njih, koriste se i oružane snage zemalja saveznica.

Uprkos političkih i ideoloških razlika među onima kojima služe, strategijska namena snaga za brze vojne intervencije je istovrsna. Razlike su jedino u pogledu vidova oružanih snaga čiji delovi ulaze u njihov sastav. U snagama SAD više je izraženo učešće pomorskih snaga zbog odvojenosti američkog kontinenta morima od mogućih mesta intervencije. Intenzivno se radi na povećanju pomorske i vazdušne pokretljivosti ovih snaga. Stoga se u SSSR-u ubrzano grade nosači aviona, velike podmornice na nuklearni pogon, te razvija pomorska avijacija i pešadija. U SAD, s druge strane, ne samo što se povećava broj brodova postojećih vrsta već se grade brodovi sa novim konstrukcijskim i pogonskim rešenjima opremljeni najmodernijim naoružanjem.

Predlaže se formiranje specijalno obučениh udarnih vojnih snaga koje bi bile stalno smeštene na brodovima koji patroliraju u vodama realno i potencijalno politički nestabilnih područja. Bile bi opremljene helikopterima i avionima sa vertikalnim poletanjem. Trebalo bi da budu angažovane u rušenju neprijateljskih i spasavanju prijateljskih režima koji bi bili ugroženi.

Za potrebe vršenja oružanih agresija izgrađena je ovoj strategiji primerena vojna doktrina. Njome se favorizuje iznenađenje, brzina vojnih aktivnosti, nastojanje da se sukob lokalizuje i preduhitri mešanje vojnih snaga rivalske supersile i njenih saveznika. Ako bi do takvog, ili bilo kakvog drugog, mešanja došlo treba ga što pre neutralisati i ograničiti. U odnosu na žrtvu agresije insistira se na koncentraciji snaga u razbijanju njene oružane sile u najkraćem mogućem vremenu uz što manja razaranja, a posle uspešne agresije na vojnoj pomoći prijateljskoj vladi u njenoj konsolidaciji.

Nuklearnim i konvencionalnim zastrašivanjem i efektivnim angažovanjem konvencionalnih snaga ne iscrpljuje se vojno ponašanje vladajućih oligarhija supersila. One su stvorile još jednu strategiju koja je samo jednim svojim delom vojna. Označava se kao „strategija posrednog nastupanja”, „specijalno ratovanje” i „nevojni deterrent”. Radi se, u stvari, o subverzivnom delovanju u najširem smislu. Polazi se od procene slabosti, ranjivosti, zemlje ili saveza u kojima se žele izvršiti manje ili veće političke promene, ili očuvati status quo, a zatim se na njih deluje ekonomskim, političkim, propa-

gandnim, ograničenim vojnim i drugim sredstvima. Njime se danas mogu ostvarivati i oni politički ciljevi koji su se, nekada i negde, postizali isključivo vojnim sredstvima. To je stara strategija, ali je od početka šezdesetih godina, u vreme naglašene diverzifikacije sredstava i oblika primene sile u svetu, dobila veliki značaj kako u odnosu između supersila i vojnih blokova tako i u odnosu njih i trećih zemalja. Veliki broj civilnih i vojnih institucija angažovano je u njenoj realizaciji. Sredstva kojima se one služe jeftinija su i manje rizična, a istovremeno, znatno fleksibilnija od klasičnih vojnih sredstava.

Svoje komparativne prednosti (tehnologija i kapital) Zapad vešto koristi u subverzivnom delovanju protiv Sovjetskog Saveza. Pored toga, raznovrsnim javnim i tajnim akcijama pomažu se opozicione grupe, podstiču pobune, nastoje zameniti postojeći režimi i vladajuće grupe u istočnoevropskim zemljama režimima i grupama „manje odanim Sovjetskom Savezu”. Političkom podrivanju SSSR-a i „socijalističke zajednice” pridaje se veći značaj nego njihovom izlaganju pukim fizičkim napadima.

Na širokim prostranstvima zemalja trećeg sveta preduzimaju se intenzivne strateške subverzivne aktivnosti. Već je postalo uobičajeno uplitanje u građanske ratove, pobune, državne udare, vojne pučeve, i uključivanje u „sukobe niskog intenziteta” uopšte, radi podrške one strane u sukobu koja će, ako uspe, zastupati interese jedne ili druge supersile u određenom regionu sveta. Koriste se diverzantske akcije, gerilsko i protivgerilsko ratovanje. Pruža se ili uskraćuje ekonomska pomoć radi poboljšanja položaja prijateljskog, odnosno potkopavanja položaja neprijateljskog režima. Daje se vojna pomoć u vidu obuke kadrova, isporuke vojne opreme i naoružanja, te u vidu formiranja i obuke specijalnih snaga (snaga za „nekonvencionalno ratovanje”, jedinica za protivteroristička dejstva i dr.).

Na kraju ovog kratkog razmatranja vojnih strategija i doktrina od kapitalne važnosti je naglasiti da zastrašivanje, ucenjivanje i stvaranje napetosti posredovanjem i pretnjom upotrebe nuklearnog i najmodernijeg konvencionalnog naoružanja, subverzivno delovanje („specijalno ratovanje”) i oružane agresije nisu međusobno nezavisne vojne delatnosti. Naprotiv, one su komponente jedinstvenih opresivnih strategija. Jer, efektivna primena vojnog nasilja u vršenju oružanih agresija omogućena je postojanjem i pretnjom upotrebe modernih konvencionalnih i nuklearnih vojnih snaga i intenzivnom subverzivnom delatnošću. Konvencionalni deterent je efikasan u prisustvu nuklearne pretnje. Subverzivna delatnost prethodi drugim vidovima vojnog aktiviteta ili ih prati. Nuklearni i konvencionalni

deterent su, pored ostalog, oblici vojnih psiholoških dejstava. Bez tako razgranate, komplementarne vojne aktivnosti ne bi bilo moguće ostvariti političke i vojne ciljeve vladajućih oligarhija supersila na kraju 20. veka.

Manus militare versus socijalizam

U uvodnom delu ovog rada rečeno je da će političke i vojne strategije biti tretirane sa stanovišta društvenih snaga koje se bore za socijalistički preobražaj društva. To je već učinjeno u razmatranju njihovih determinanti i obeležja. Ostaje još da se ukaže na odnos tih strategija prema onom društvenom delovanju koje je usmereno na izgradnju komunističkog društva. Na prethodnim stranicama dato je dosta podataka i ocena indikativnih za taj odnos. Stoga će se o tome govoriti u jednom vrlo sintetizovanom vidu.

Izvesno je da će zaključci o tome odnosu zavisiti od toga šta se podrazumeva pod pojmom socijalizma, pod uslovom da postoji saglasnost u pogledu poimanja političkih i vojnih strategija o kojima je reč. Mi se nećemo upuštati u raspravu o tome šta su osnovna obeležja socijalizma, mada ona ne bi bila suvišna u jednom drugom kontekstu, već ćemo poći od njegovog shvatanja definisanog u *Programu Saveza komunista Jugoslavije*.

Stoga ćemo pod socijalizmom podrazumevati proces prevladavanja klasnopolitičkog društva, odnosno stvaranja „na bazi obilja proizvoda slobodnog komunističkog društva i slobode ličnosti, društva bez države, klasa i partija”. A komunizam se može „uz obezbeđenje rukovodeće uloge radničke klase u usmeravanju društvenog kretanja, postići pre svega: — stalnim razvijanjem proizvodnih snaga, za koje se otvaraju neviđene perspektive, naročito primenom najnovijih otkrića u oblasti nauke i tehnike; — stalnim poboljšavanjem životnog standarda ljudi, i u krajnjoj liniji, stvaranjem obilja proizvedenih dobara, što će društvu omogućiti da na svojim zastavama ispiše reči: svako prema svojim sposobnostima, svakome prema njegovim potrebama; — samoupravljanjem neposrednih proizvođača i njihovom slobodnom stvaralačkom inicijativom, koja je u skladu kako s opštim, tako i s njihovim individualnim interesima, a ostvaruje se na bazi društvene svojine nad sredstvima za proizvodnju; — stalnim razvijanjem socijalističkog demokratizma, koji će obezbeđivati sve slobodniji i svestraniji razvoj društvenog bića”.

On se, zatim, može postići stalnom borbom za mir, opšte razoružanje, i demokratizaciju međunarodnih ekonomskih i političkih

odnosa. Iz odnosa među državama i narodima treba, u toj borbi, isključivati „ostatke onih negativnih pojava koje je kapitalizam uneo u odnose između velikih i malih, jakih i slabih, razvijenih i nerazvijenih, belih i obojenih, u kulturnom pogledu razvijenih i manje razvijenih zemalja i naroda.”¹⁸

Političke i vojne strategije supersila izraz su i sredstvo težnje da se takvo progresivno delovanje onemogući.

One vode zloupotrebi ogromno porasle moći čoveka nad prirodom; naučna i tehnička otkrića sve se više pretvaraju u sredstva policijskog i vojnog nasilja. Jedan od paradoksa savremenog sveta je u tome što se industrijska proizvodnja stalno povećava, a da se proporcionalno tome povećavanju ne uvećava stvarno bogatstvo naroda. Ogromne količine sredstava se proizvode, ali one ne ulaze u sferu raspodele. U neposrednoj funkciji perzistencije toga paradoksa je permanentno držanje čovečanstva na ivici rata. Basnoslovno skupi avioni, tenkovi, rakete i brodovi stalno se proizvode. Posle određenog vremena oni se bacaju u staro gvožđe, kao zastareli, a da ljudima nisu doneli ni najmanju materijalnu korist. Uz ogroman ljudski trud počinje proizvodnja novih. A to se zbiva u vreme kada milioni ljudi naše planete umiru od gladi.

Političko i vojno ponašanje vladajućih oligarhija supersila u direktnoj je suprotnosti sa težnjama neposrednih proizvođača za samoupravljanjem i ispoljavanjem njihove stvaralačke inicijative uopšte. Njegova posledica je dosada nepoznata birokratizacija društva, odnosno degradacija njegovih demokratskih institucija i vrednosti.

Vladajuće oligarhije supersila su, takođe, graditelji takvih odnosa među državama i narodima u kojima se negira njihova nezavisnost i ravnopravnost. Svetski mir kome one teže, nije mir slobodnih i ravnopravnih, već porobljenih i poniženih ljudi i naroda.¹⁹

Zbog toga je osnovni zadatak svih progresivnih snaga savremenog sveta, a na prvom mestu socijalističkih, permanentna borba za razvoj takvih odnosa i institucija, u nacionalnim i međunarodnim razmerama, koji im omogućavaju sve veći uticaj na tokove društvenog života. Na toj socijalnoj osnovi one treba da ubrzaniye razvijaju svoje originalne vojne, i šire odbrambene koncepcije, organizacije i

¹⁸ Sedmi kongres SKJ, Beograd, „Kultura”, 1958, str. 421—422, 259—261.

¹⁹ Mirovne inicijative sovjetskog rukovodstva, sa Gorbačovim na čelu, njegovo zalaganje za ograničavanje naoružavanja i razoružanje, popuštanje zategnutosti u međunarodnim odnosima, demokratizaciju sovjetskog društva, kao i njegova odluka o povlačenju intervencionističkih snaga sa stranih teritorija, mogli bi, u meri u kojoj su izraz trajnog političkog opredeljenja, imati dalekosežne pozitivne posledice u međunarodnim odnosima i razvoju socijalizma kao svetskog procesa.

strategije koje će, zbog različitosti uslova u kojima te snage deluju, biti različite. Ali, jedno je izvesno. Uspeh u ograničavanju i suzbijanju delovanja opresivnih snaga savremenog društva neposredno će zavistiti od postojanja i delovanja odbrambeno-zaštitnog pokreta naoružanog naroda, njemu primerene odbrambene organizacije i strategije. To je, međutim, predmet posebne studije.

S U M M A R Y

OPPRESSIVE POLITICAL AND MILITARY STRATEGIES OF MODERN SOCIETY

The trend towards the establishing, maintaining and broadening of domination over human needs and abilities is not a new historical phenomenon. It is one of the basic characteristic features of an entire civilization. A quite new trait is the manner in which the realization of this trend is being attempted. This historical *novum* is the oppression which has indeed overcome the national boundaries and is trying to constitute itself into a global system. Its protagonists are the large capital owners (of the financial and military industrial capital in the foremost place) and the alienated bureaucratic groups, the ruling oligarchies of superpowers in the first place.

At the threshold of XXI century, the ruling social groupings of superpowers cannot satisfy themselves only with their influence in their hitherto recognized zones. They wish to extend it to the entire world. Therefrom ensues their unprecedented mutual competition. Although it seems at times that the competition will lead to catastrophic consequences for the entire humanity, it is, however, only an illusion and delusion, since it only has a role of an instrument in subjugation of peoples and nations. The ruling oligarchies are not, in the final analysis, at war against each other. They are waging a „war” primarily against their subjects, allies and nations all over the world. In this „war” the aim of either of them is not to annihilate one another and to take the territory of the opponent. Indeed, they do not wish to wage a war against each other, since the risks and consequences that might ensue from such a war are expressly contrary to the egoistical and possessive nature of the large capital owners and of the bureaucracy. In this sense, they are peace-loving social forces par excellence. They do need, however, a situation of a constant international tension, a state of permanent preparedness for war, a nightmare of war, and a state of mind that corresponds to the state of war. They need a sharp competition, but without an end or victory. As long as they will keep such a posture they will support each other.

Starting, on one hand, from their interests and aims, and, on the other hand, from the qualitatively new organization and culture of military oppression, the ruling oligarchies of the modern world have created military strategies and doctrines without a precedent in history. These are strategies and doctrines of intimidation, blackmail and creation of tensions (by means of

possessing the nuclear and most modern conventional armaments and of threatening with their use), of subversive actions, and of direct armed threatening the freedom and independence of nations. By such strategies and doctrines is slowed down or prevented the socialistic transformation of the modern society.

R E S U M E

LES STRATEGIES OPPRESSIVES POLITIQUES ET MILITAIRES DANS LA SOCIETE MODERNE

Les tendances visant à établir, à maintenir et à élargir la domination sur les besoins et capacités de l'homme ne se présentent pas comme un phénomène historique nouveau. Elles sont l'une des caractéristiques fondamentales de la civilisation. Ce qui est tout à fait nouveau, c'est la manière dont on essaye de réaliser ces tendances. Cette nouveauté historique consiste en une oppression qui dépasse les limites des communautés nationales et tend à se constituer sous forme d'un système aux dimensions planétaires. Ses protagonistes sont les propriétaires de gros capitaux (en premier lieu financier et industriel-militaire) et les milieux bureaucratiques aliénés, notamment les oligarchies des superpuissances.

Au seuil du 21e siècle, les milieux sociaux dominants des superpuissances ne sont plus satisfaits de leur seule influence dans les zones déjà placées sous leur domination. Ils veulent faire étendre leur influence sur l'ensemble du monde. D'où leur compétition réciproque jusqu'ici ignorée. Quelquefois, il semble que celle-ci puisse entraîner des conséquences catastrophiques pour l'humanité tout entière. Pourtant, ce n'est qu'une apparence et erreur. En effet, cette compétition joue le rôle d'instrument dans la soumission des hommes et des nations. Car, en fin de compte, les oligarchies dominantes et superpuissances ne se font pas la „guerre” l'une à l'autre. Au fait, elles font la guerre essentiellement à leurs sujets, à leurs alliés, par conséquent, à des nations du monde entier. Aucune d'entre elles n'a pour objectif de détruire l'autre ni d'occuper son territoire. En vérité, elles ne souhaitent pas une guerre réciproque. Car, les risques et les conséquences que cette guerre sous-entend sont en opposition flagrante avec la nature égoïste et possessive des propriétaires de gros capitaux et de la bureaucratie. Dans ce sens-là, les oligarchies représentent des forces sociales pacifiques par excellence. Par contre, elles ont besoin d'une situation de tensions internationales permanentes, d'une situation des états mis sur le pied de guerre permanent, de l'angoisse de la guerre et de l'état d'esprit qui correspond à un état de guerre: elles ont besoin d'une compétition sévère sans fin ni victoire. Tant qu'elles se trouveront dans cette situation-là, elles s'appuient l'une l'autre.

Procédant de leurs intérêts et objectifs, d'une part, et d'une organisation et d'une culture de l'oppression militaire qualitativement nouvelles, de l'autre, les oligarchies dominantes du monde moderne ont développé des stratégies et des doctrines militaires inconnues dans l'histoire. Il s'agit de stratégies et de

doctrines de l'intimidation, du chantage et de tension (par la possession et par la menace d'emploi des armements nucléaires et conventionnels les plus modernes), d'action subversives et d'une menace armée directe à la liberté et à l'indépendance des nations. Elles ralentissent et compromettent la transformation socialiste de la société moderne.

РЕЗЮМЕ

УГНЕТАТЕЛЬСКИЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ И ВОЕННЫЕ СТРАТЕГИИ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

Стремление восстановить, поддерживать и расширять господство над человеческими потребностями и способностями не представляет собою новое историческое явление. Оно является одной из существенных характеристик всей одной цивилизации. То, что совсем новое — это способ, которым пытаются реализовать это стремление. А это же и есть историческое новшество — угнетение, вышедшее за национальные границы и стремящееся учредиться в систему планетных масштабов. Его поборниками являются собственники крупного капитала (в первую очередь финансового и военно-промышленного) и отчужденные бюрократические группы, прежде всего правяще олигархии великих держав. На пороге двадцать первого столетия правящие социальные группировки великих держав больше не удовлетворяются только влиянием в уже закрепленных за ними районами. Они желают расширить его на весь мир. Оттуда проистекает до сих пор неизвестное соревнование между ними. Иногда кажется, что оно приведет к катастрофальным последствиям для всего человечества. Однако, это иллюзия и заблуждение. Оно, в самом деле, выполняет роль орудия в подчинении людей и народов. Ибо правящие олигархии великих держав по крайней мере не ведут „войну“ одна против другой. Они ее ведут прежде всего против своих подданных, союзников и народов по всему миру. Целью ни одной из них не является уничтожение той другой и освоение ее территорий. Они в самом деле не желают войны. Ибо риск и последствия, подразумевающиеся ею, находятся в полной противоположности с эгоистичной и алчной природой собственников крупного капитала и бюрократии. В этом отношении они являются миролюбивыми общественными силами в высшей степени. Однако, им необходимо состояние постоянной международной напряженности, постоянной военной готовности, кошмар войны и состояние духа, отвечающее военному состоянию; им необходимо острое соревнование без конца и победы. Пока они находятся в таком состоянии, они поддерживают друг друга.

Исходя из своих интересов и целей, с одной стороны, и качественно новой организации и культуры военного угнетения, с другой стороны, правящие олигархии современного мира создали военные стратегии и доктрины, неизвестные до сих пор в истории. Речь идет о стратегиях и доктринах устрашения, шантажа и создания напряженности (обладая и угрожая использованием ядерного и самого современного обычного оружия), подрывной деятельности и непосредственной военной угрозы свободы и независимости народов. Ими замедляется и не позволяется социалистическое преобразование современного общества.